

**วัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นชุมชนชายฝั่งทะเล
กรณีศึกษาชุมชนคลองยี่รัต ตำบลบ้านสวน อำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี**

The Culture and Local knowledge coastal communities. Case study of Klongyi-rat communities. District Ban Song, Prefecture Muang, Chonburi Province.

ทศพร หงษาชาติ¹ และ สวรรยา ธรรมอภิพล²

Todsaporn Hongsachai¹ and Sawanya Tammaapi-pon²

บทคัดย่อ

จากการศึกษาเรื่อง วัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นชุมชนชายฝั่งทะเล กรณีศึกษาชุมชนคลองยี่รัต ตำบลบ้านสวน อำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น ชุมชน การเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นชุมชน และรูปแบบการถ่ายทอดวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น ชุมชนคลองยี่รัต ดำเนินการศึกษาโดยการรวบรวมข้อมูลทุติยภูมิ และการสัมภาษณ์เชิงลึกปราชญ์ชาวบ้าน ผู้สูงอายุในชุมชน และชาวบ้านในชุมชนคลองยี่รัตตำบลบ้านสวน อำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี เป็นจำนวนทั้งสิ้น 22 คน

ผลการศึกษาพบว่าสภาพพื้นที่โดยทั่วไปภายในชุมชนคลองยี่รัตเป็นที่ราบลุ่มริมชายฝั่งทะเลที่มีลักษณะ เป็นหาดเลนขนานไปตามแนวชายฝั่ง มีวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นในการดำเนินชีวิตหลากหลายรูปแบบที่สำคัญ 3 รูปแบบ ได้แก่ 1) วิถีชีวิตชุมชน ประกอบอาชีพหลักคือ การทำประมงพื้นบ้านชายฝั่งและการแปรรูปอาหารทะเล 2) ความเชื่อ ได้แก่ ความเชื่อด้านการประกอบอาชีพประมงโดยการบูชาแม่ย่านางเรือ และความเชื่อ ด้านความรักโดยการบูชาเจ้าแม่สามมุข และ 3) ภูมิปัญญาท้องถิ่น 3 ด้าน คือ ภูมิปัญญาเกี่ยวกับการประกอบอาชีพ ภูมิปัญญาเกี่ยวกับการประกอบอาหารหรือการแปรรูปอาหารและภูมิปัญญาท้องถิ่นเกี่ยวกับเครื่องมือทำประมง สำหรับการเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นชุมชนคลองยี่รัตนั้น ส่วนใหญ่แล้วไม่เปลี่ยนแปลงไปจากเดิม แต่จะมีเปลี่ยนแปลงเพียง 2 ส่วน ได้แก่ ภูมิปัญญาเกี่ยวกับการประกอบอาหารและภูมิปัญญาท้องถิ่นเกี่ยวกับเครื่องมือทำประมง ส่วนรูปแบบการถ่ายทอดวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นชุมชนคลองยี่รัตนั้นมี 2 ลักษณะ คือ การบอกเล่าจากบรรพบุรุษแบบปากต่อปากหรือที่เรียกว่า“มุขปาถะ” และการเรียนรู้ด้วยตนเอง ผลการศึกษาที่ได้จะเป็นประโยชน์ต่อองค์กรและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องนำไปใช้ประโยชน์ในการส่งเสริมการอนุรักษ์และสืบทอดวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นชุมชนต่อไป

คำสำคัญ : วัฒนธรรม , ภูมิปัญญาท้องถิ่น

Abstract

¹นักศึกษาระดับปริญญาตรี สาขาวิชาการจัดการชุมชน คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยศิลปากร วิทยาเขตสารสนเทศเพชรบุรี
Community Management, Faculty of Management Sciences, Silpakorn University, PhetchaburiITCampus.

²อาจารย์ ดร.สาขาวิชาการจัดการชุมชน คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยศิลปากร วิทยาเขตสารสนเทศเพชรบุรี
Ph.D.Community Management, Faculty of Management Sciences, Silpakorn University, PhetchaburiITCampus.

The aim of this study is the Culture and Local knowledge coastal communities. A case study is Klong yi-Rat communities, BanSong District, Prefecture Muang, Chonburi Province. The purpose is to study the local culture and community, the local culture and community, the patterns and acculturation and Klong yi -Rat local communities. It's conducted by collecting secondary data and in-depth interviews with scholars, elderly in the community and the people in Klong yi-rat communities, BanSong District Prefecture Muang, Chonburi Province. The total number 's 22 people.

The results showed that areas within the Klong yi-rat communitie, a coastal was plain with the lens parallel to the beach along the coast, there're culture and local life in a variety of formats, including the following 3 important formats: 1) The first format's a way of life. The main occupation is the coastal fishery and seafood processing 2) The second format's beliefs, including belief in the fishery by boat Meianagworship and beliefs and worship of the Sammook goddess of love. , and 3) the third format's a local knowledge which's about the knowledge of the three occupations. There're wisdom about cooking or food processing and local knowledge about fishing. For the culture and Klong yi-rat local community, they're largely unchanged from the original. It has only two parts: the knowledge about cooking and local knowledge about fishing. The freestyle relay location and community are two types of Klong yi-rat ,told by a viral ancestor, known as the "Mu-ka-pa-ta" and the self. The results will be useful to the organization and related organizations to promote the conservation and use of traditional knowledge and cultural heritage communities further.

Keywords: culture, local wisdom.

E-mail:t_hongsachat@hotmail.com

คำนำ

การที่ผู้คนมาอาศัยอยู่ร่วมกันภายในอาณาบริเวณเดียวกันและมีระยะเวลายาวนานจนก่อให้เกิดการปฏิสัมพันธ์ระหว่างกันขึ้น ถึงแม้บุคคลเหล่านั้นจะมาจากต่างที่ ต่างเวลากันแต่เมื่อมาอยู่ร่วมกันแล้วก็ย่อมที่จะต้องมีการติดต่อสัมพันธ์กันภายในกลุ่ม เนื่องจากมนุษย์เป็นสัตว์สังคมไม่สามารถที่จะอยู่อย่างโดดเดี่ยวได้ จนก่อให้เกิดการรวมตัวอยู่ร่วมกันเป็นกลุ่มคน จากหลายๆกลุ่มรวมกันเป็นชุมชน จากหลายๆชุมชนรวมกันเป็นสังคม จากสังคมเล็กๆเมื่อมีประชากรเพิ่มมากขึ้นก็กลายเป็นสังคมขนาดใหญ่ โดยแต่ละสังคมนั้นก็จะแตกต่างกันออกไปขึ้นอยู่กับปัจจัยหลายๆสิ่ง อาทิ วิถีแห่งการดำเนินชีวิต ความเชื่อ ค่านิยม การประกอบอาชีพต่างๆ ซึ่งรวมเรียกปัจจัยเหล่านี้ว่า “วัฒนธรรมและภูมิปัญญา”

สังคมไทยก็เช่นกันซึ่งกันซึ่งเป็นสังคมขนาดใหญ่ที่ประกอบไปด้วยผู้คนหลากหลายกลุ่มหลากหลายอาชีพตลอดจนมีวัฒนธรรมค่านิยมคติชนความเชื่อที่แตกต่างกันออกไปในแต่ละภูมิภาคโดยเฉพาะในภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทยที่มีพื้นที่ติดชายฝั่งทะเลจึงทำให้เกิดวัฒนธรรมและภูมิปัญญาการประกอบอาชีพต่างๆที่มีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กันกับสภาพของพื้นที่อันเป็นการปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อมที่วิถีชีวิตของผู้คนมี

ความผูกพันกับทะเลจึงก่อให้เกิดวัฒนธรรมวิถีชีวิตความเชื่อและภูมิปัญญาท้องถิ่นซึ่งมีเอกลักษณ์ที่โดดเด่น ดังเช่นชุมชนคลองยี่รัตซึ่งเป็นชุมชนริมชายฝั่งทะเลในตำบลบ้านสวนอำเภอเมืองจังหวัดชลบุรีด้วยเหตุดังกล่าวผู้ศึกษาจึงมีความประสงค์ในการศึกษาถึงวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นชุมชนชายฝั่งทะเลกรณีศึกษาชุมชนคลองยี่รัตตำบลบ้านสวนอำเภอเมืองจังหวัดชลบุรีทั้งนี้เนื่องจากชุมชนดังกล่าวเป็นชุมชนชาวประมงชายฝั่งที่มีการตั้งถิ่นฐานอยู่ในพื้นที่เป็นระยะเวลานานย่อมมีวัฒนธรรมคติชนความเชื่อภูมิปัญญาท้องถิ่นตลอดจนสภาพแห่งวิถีการดำเนินชีวิตชุมชนที่ผ่านการตกผลึกและมีการถ่ายทอดต่อกันมาจากรุ่นสู่รุ่นทั้งพื้นที่ของชุมชนดังกล่าวยังเป็นชุมชนที่ตั้งถิ่นฐานอยู่ในเขตพื้นที่ทางเศรษฐกิจของจังหวัดชลบุรีที่มีการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจอยู่ในระดับสูงแต่ชาวบ้านในชุมชนสามารถที่จะยังคงดำรงรักษาไว้ซึ่งเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นความเป็นชุมชนชายฝั่งทะเลของตนไว้ได้เป็นอย่างดี

วัตถุประสงค์

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นการเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น ตลอดจนรูปแบบการถ่ายทอดวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นชุมชนคลองยี่รัตตำบลบ้านสวนอำเภอเมืองจังหวัดชลบุรี

อุปกรณ์และวิธีการ

การวิจัยครั้งนี้ดำเนินการศึกษาโดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ(Qualitative Study) ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลทุติยภูมิโดยการศึกษาบริบทพื้นที่ แนวคิด ทฤษฎีจากเอกสารงานวิจัย หนังสือและระบบสืบค้นทางอินเทอร์เน็ตเพื่อนำมากำหนดกรอบแนวคิดการวิจัย และดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนามโดยใช้วิธีการสังเกต(Observation) และการสัมภาษณ์เชิงลึก (Indepth Interview) กลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก(Key informants) จำนวน 3 กลุ่ม ได้แก่ ปราชญ์ชาวบ้าน ผู้สูงอายุในชุมชน และชาวบ้านในชุมชนคลองยี่รัต เพื่อให้ได้ข้อมูลที่เป็นภาพรวมของพื้นที่การศึกษา ข้อมูลเชิงคุณภาพที่ได้จะนำมาวิเคราะห์เนื้อหา จัดหมวดหมู่ของข้อมูลและสังเคราะห์เพื่อนำเสนอในภาพรวมภายใต้กรอบแนวคิดการวิจัย

ผลการทดลองและวิจารณ์

จากการศึกษา วัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นชุมชนชายฝั่งทะเล กรณีศึกษาชุมชนคลองยี่รัต ตำบลบ้านสวน อำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี โดยใช้วิธีการสังเกต(Observation) และการสัมภาษณ์เชิงลึก (Indepth Interview) กลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก(Key informants) จำนวน 3 กลุ่ม ได้แก่ ปราชญ์ชาวบ้าน ผู้สูงอายุในชุมชน และชาวบ้านในชุมชนคลองยี่รัต โดยศึกษาวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นชุมชน การเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นชุมชน และรูปแบบการถ่ายทอดวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นชุมชน ผลการศึกษาอธิบายได้ดังนี้

1. วัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นชุมชนคลองยี่รัต

พบว่าชาวบ้านมีวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นในการดำเนินชีวิตหลากหลายรูปแบบที่สำคัญรูปแบบได้แก่วิถีชีวิตชุมชนความเชื่อและภูมิปัญญาท้องถิ่นในลักษณะต่างๆดังนี้ภูมิปัญญาเกี่ยวกับการ

ประกอบอาชีพภูมิปัญญาเกี่ยวกับการประกอบอาหารหรือการแปรรูปอาหารและภูมิปัญญาเกี่ยวกับการประดิษฐ์เครื่องมือประมง

1) วิถีชีวิตชุมชน

ชาวบ้านภายในชุมชนประกอบอาชีพหลักคือการทำประมงและการแปรรูปอาหารทะเลชุมชนมีวิถีการดำรงชีวิตที่สอดคล้องกับสภาพทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในท้องถิ่นซึ่งชาวบ้านได้ใช้ประโยชน์จากทรัพยากรเหล่านั้นในการเป็นแหล่งอาหารเพื่อบริโภคภายในครัวเรือนเช่นปลาตุ๋นทะเลกุ้งหอยแครงแมงกะพรุนและชายเพื่อสร้างรายได้จำหน่ายทั้งในและนอกชุมชนโดยการนำไปขายให้กับพ่อค้าคนกลางที่มารับซื้อหรือนำไปจำหน่ายเองที่สะพานปลารวมถึงการประกอบอาชีพการตีกระดานเลนเก็บหอยแครงการทำฟาร์มเลี้ยงหอยแครงหอยนางรมหอยแมลงภู่ตลอดจนการใช้เครื่องมือประมงต่างๆที่เป็นภูมิปัญญาในการจับสัตว์น้ำเช่นการวางลอบดักปู อวนดักกุ้งและการทำประมงน้ำลึก

2) ความเชื่อ

จากการศึกษาทางด้านความเชื่อของชาวบ้านในชุมชนพบว่ามีความเชื่อใน 2 ลักษณะคือความเชื่อด้านการประกอบอาชีพประมงและความเชื่อด้านความรัก

ความเชื่อด้านการประกอบอาชีพประมง

ชาวบ้านในชุมชนคล่องยี่รัตมีความเชื่อเกี่ยวกับแม่ย่านางเรือโดยมีความเชื่อว่าการออกเรือชาวประมงจะต้องมีการนำเครื่องบูชามาทำพิธีบวงสรวงเพื่อความเป็นสิริมงคลด้วยเครื่องเช่นได้แก่หัวหมูไก่ชนนมเปี้ยะขนมถ้วยฟูผลไม้ต่างๆดอกไม้กำธูปธูปดอกและต้องจุดประทัดบอกกล่าวด้วยเพื่อบอกกล่าวแม่ย่านางที่สิงสถิตอยู่กับเรือแต่ละลำได้รับรู้และปกป้องรักษาอย่าให้เกิดอุบัติเหตุเภทภัยใดๆให้มีความปลอดภัยในการเดินเรือ

ความเชื่อด้านความรัก

ชาวบ้านในชุมชนคล่องยี่รัตและนักท่องเที่ยวมีความเชื่อเกี่ยวกับเจ้าแม่สามมุขว่าเป็นเทพเจ้าแห่งความรักที่ชาวบ้านเชื่อว่าหากมาอธิษฐานขอพรแล้วจะสมหวังในความรักโดยการเขียนชื่อตนกับคนรักไว้บนว่าวแล้วแขวนไว้บริเวณศาลเชื่อกันว่าเจ้าแม่สามมุขจะดลบันดาลให้ทั้งคู่รักสมหวังและไม่พลัดพรากจากกันซึ่งเมื่อคำอธิษฐานขอพรด้านความรักสำเร็จสมหวังแล้วคู่รักมักจะนำมาลัยดาวเรืองและมะพร้าวอ่อนมาเก็บรวบรวมถึงต้องมีการจุดประทัดบอกกล่าวให้เจ้าแม่รับทราบด้วย

3) ภูมิปัญญาท้องถิ่น

ภูมิปัญญาการประกอบอาชีพเก็บหอยแครง

โดยที่ชาวบ้านจะนั่งบนกระดานถีบที่ทำมาจากแผ่นไม้กระดานด้านหน้าหัวจะขีดเล็กน้อยเพื่อให้สามารถลื่นไถลได้ดีบนดินเลนโดยที่ชาวบ้านจะงมเก็บหอยแครงที่ฝังตัวอยู่ในดินเลนไปเรื่อยๆซึ่งทำให้สามารถเลือกขนาดของหอยได้เมื่อถึงเวลาน้ำทะเลขึ้นสูงชาวบ้านก็จะถีบกระดานกลับเข้าหาฝั่ง

ภูมิปัญญาท้องถิ่นเกี่ยวกับเครื่องมือทำประมง

สามารถแบ่งชนิดของเครื่องมือในการทำประมงพื้นบ้านที่พบออกเป็น 8 ชนิดได้แก่ 1) เรือประมงพื้นบ้าน ได้แก่เรืออู๊ปปาเรืออู๊เปิดและเรือยนต์ 2) สวิงซ็อนแมงกะพรุน 3) กุ้งซ็อนหอยแครง 4) คราดหอยแครง 5) อวนปลากระบอก 6) เบ็ดราว 7) ลอบดักปู 8) ลอบดักปลาทะเลซึ่งแต่ละชนิดจะมีวัตถุประสงค์ในการใช้และการจับสัตว์น้ำที่แตกต่างกันออกไป

ภูมิปัญญาเกี่ยวกับการประกอบอาหารหรือการแปรรูปอาหาร

ด้วยการทำอาหารทะเลตากแห้งหรือการทำปลาแดดเดียว จำพวกปลาทะเลชนิดต่างๆ และการแปรรูปแมงกะพรุน จำพวกแมงกะพรุนหนัง และแมงกะพรุนลอดช่อง โดยผ่านกระบวนการดองเค็ม และส่งขายเป็นผลิตภัณฑ์ของชุมชน

2. การเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นชุมชนคลองยี่รัต

ด้านวิถีชีวิตชุมชน

การเปลี่ยนแปลงด้านวิถีชีวิตชุมชนชายฝั่งชุมชนคลองยี่รัตชาวบ้านที่อาศัยอยู่ในชุมชนคลองยี่รัตส่วนใหญ่แล้วยังคงมีวิถีชีวิตที่ไม่เปลี่ยนแปลงไปจากเดิมโดยยังคงรักษาเอกลักษณ์ด้านวิถีชีวิตชุมชนชายฝั่งทะเลไว้ได้เป็นอย่างดีด้วยการประกอบอาชีพหลักคือการทำประมงและการแปรรูปอาหารทะเล

ด้านความเชื่อ

การเปลี่ยนแปลงด้านความเชื่อของชาวบ้านชุมชนคลองยี่รัตชาวบ้านที่อาศัยอยู่ในชุมชนคลองยี่รัตส่วนใหญ่แล้วยังคงมีความเชื่อที่ไม่เปลี่ยนแปลงไปจากเดิมใน 2 ลักษณะคือความเชื่อด้านการประกอบอาชีพประมงและความเชื่อด้านความรัก

ด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น

ชาวบ้านที่อาศัยอยู่ในชุมชนคลองยี่รัตส่วนใหญ่แล้วยังคงมีภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ไม่เปลี่ยนแปลงไปจากเดิมใน 1 ลักษณะนั่นคือภูมิปัญญาเกี่ยวกับการประกอบอาชีพแต่จะเปลี่ยนแปลงไปจากเดิมในอีก 2 ลักษณะได้แก่ภูมิปัญญาในการประกอบอาหารหรือการแปรรูปอาหารและภูมิปัญญาท้องถิ่นเกี่ยวกับเครื่องมือทำประมงเพื่อให้สอดคล้องกับบริบทชุมชนที่เปลี่ยนแปลงไป

3. รูปแบบการถ่ายทอดวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นชุมชนคลองยี่รัต

สำหรับรูปแบบการถ่ายทอดวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นชุมชนคลองยี่รัตนั้นมี 2 ลักษณะคือการบอกเล่าจากบรรพบุรุษแบบปากต่อปากหรือที่เรียกว่า“มุขปาถะ”และการเรียนรู้ด้วยตนเองจากการลงมือปฏิบัติจนเกิดความชำนาญ

สรุปผลและเสนอแนะ

ด้านวิถีชีวิตชุมชนชุมชนคลองยี่รัตชาวบ้านมีวิถีการดำรงชีวิตที่สอดคล้องกับสภาพทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในท้องถิ่นในการทำประมงและการแปรรูปอาหารทะเลเนื่องจากชาวบ้านมีการดำเนินชีวิตอย่างเกื้อกูลกันของมนุษย์และระบบนิเวศในพื้นที่จึงทำให้เกิดความเหมาะสมในการทำประมงจับสัตว์น้ำและการประกอบอาชีพอื่น ๆ ที่มีความสอดคล้องกับระบบนิเวศชายฝั่งซึ่งชาวบ้านในชุมชนได้ใช้ประโยชน์จากทรัพยากรเหล่านั้นในการเป็นแหล่งอาหารเพื่อบริโภคภายในครัวเรือนและขายเพื่อสร้างรายได้ทั้งในและนอกชุมชนรวมถึงการประกอบอาชีพการตีกระดานเลนเก็บหอยแครงการทำฟาร์มเลี้ยงหอยแครงนางรมหอยแมลงภู่ตลอดจนใช้เครื่องมือประมงต่างๆที่เกิดจากวิถีชีวิตการเรียนรู้จากประสบการณ์สั่งสมมาจนเกิดเป็นภูมิปัญญาในการจับสัตว์น้ำควบคู่กันไปด้วย สอดคล้องกับงานวิจัยของสุริราชย์รักษา(2517:34)ได้ทำการศึกษาเรื่อง“วิถีชีวิตของครัวเรือนประมงพื้นบ้าน”พบว่าวิถีชีวิตของครัวเรือนประมงพื้นบ้านด้านการทำมาหากินหรือการทำประมงระหว่างพื้นที่ที่มีสภาพแวดล้อมและทรัพยากรสัตว์น้ำที่แตกต่างกันระยะทางระยะเวลาดูดจนอุปกรณ์เครื่องมือที่ใช้ในการทำประมงรวมถึงการลงทุนในการทำประมงที่มีความแตกต่างกันทำให้ส่งผลถึงรูปแบบของวิถีชีวิตชุมชนนั้นๆ ด้วย

ด้านความเชื่อ ชาวบ้านชุมชนคลองยี่รัตมีความเชื่อใน 2 ลักษณะคือความเชื่อด้านการประกอบอาชีพ ประมงได้แก่การบูชาแม่ย่านางเรือโดยชาวบ้านมีความเชื่อว่ก่อนออกเรือชาวประมงจะต้องมีการนำเครื่องบูชา มาทำพิธีบวงสรวงเพื่อความเป็นสิริมงคลด้วยเครื่องเซ่นได้แก่หัวหมูไก่ขนนมเปี้ยะขนมถ้วยฟูผลไม้ต่างๆดอกไม้หนึ่งกำรูปเก้าดอกและต้องจุดประทัดบอกกล่าวอีกด้วยเพื่อบอกกล่าวแม่ย่านางที่สิงสถิตอยู่กับเรือแต่ละลำได้รับรู้และปกป้องรักษาอย่าให้เกิดอุบัติเหตุเภทภัยใดๆให้มีความปลอดภัยในการเดินเรือและความเชื่อด้านความรักโดยมีความเชื่อว่เจ้าแม่สามมุขเป็นเทพเจ้าแห่งความรักหากมาอธิษฐานขอให้ความรักของตนสมหวังแล้วจะสมปรารถนาโดยการเขียนชื่อตนกับคนรักไว้บนวาวแล้วแขวนไว้บริเวณศาลซึ่งเมื่อคำอธิษฐานขอพรด้านความรัก สำเร็จแล้วคู่รักมักจะนำมาลัยดาวเรืองและมะพร้าวอ่อนมาแก้บนรวมถึงมีการจุดประทัดบอกกล่าวให้เจ้าแม่รับทราบด้วยอันเป็นความเชื่อจากอดีตที่ตกทอดมาสู่ยุคปัจจุบัน สอดคล้องกับงานวิจัยของคณพศด้วงคงและคณะ(2551:15)ได้ทำการศึกษาเรื่อง“ความเชื่อเกี่ยวกับพระคเณศในมหาวิทยาลัยศิลปากรวิทยาเขตสารสนเทศเพชรบุรี”ซึ่งพบว่เป็นความเชื่อที่เกิดมาจากการซึมซับและคล้อยตามบุคคลที่มีความเชื่อเรื่ององค์พระคเณศอยู่ แล้วโดยเกิดจากการบอกเล่าและการประสบกับตนเองจนเกิดเป็นความเชื่อขึ้นมาโดยจะมีการนำเครื่องบูชามาทำพิธีบวงสรวงเพื่อความเป็นสิริมงคลด้วยเครื่องเซ่นได้แก่กล้วยอ้อยน้ำดื่มมาลัยดาวเรืองถั่วและงาเมื่อผู้ที่ได้บนบานศาลกล่าวประสบความสำเร็จสมดังปรารถนา

ด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นของชาวบ้านในชุมชนใน 3 ลักษณะคือ 1) ภูมิปัญญาเกี่ยวกับการประกอบอาชีพ 2) ภูมิปัญญาเกี่ยวกับการประกอบอาหารหรือการแปรรูปอาหารและ 3) ภูมิปัญญาเกี่ยวกับการประดิษฐ์เครื่องมือการทำประมงที่เกิดมาจากการเรียนรู้ลองผิดลองถูกของชาวบ้านอย่างแท้จริงซึ่งเกี่ยวข้องกับสภาพวิถีชีวิตและลักษณะการประกอบอาชีพของชาวบ้านในชุมชนทั้งสิ้นที่สืบเนื่องมาจากภูมิประเทศของชุมชนคลองยี่รัตที่มีพื้นที่ส่วนใหญ่ติดต่อกับชายทะเลที่มีลักษณะเป็นป่าชายเลนและหาดโคลนที่มีความอุดมสมบูรณ์ลักษณะดังกล่าวจึงเป็นแหล่งผลิตอาหารที่สำคัญอันอุดมไปด้วยทรัพยากรทางทะเลต่างๆมากมายเช่น กุ้ง หอย แครง หอยลาย ปูทะเลซึ่งจากลักษณะดังกล่าวได้ส่งผลให้ชาวบ้านในชุมชนส่วนใหญ่ประกอบอาชีพประมงพื้นบ้านผ่านการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นจากความหลากหลายของระบบนิเวศและความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติส่งผลทำให้ชุมชนคลองยี่รัตเป็นแหล่งรวมขององค์ความรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่นดังกล่าวด้วย สอดคล้องกับงานวิจัยของ มนัสศิริฤกษ์(2543:20)ได้ทำการศึกษาเรื่อง“ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการทำประมงเพื่อการอนุรักษ์ทรัพยากรชายฝั่งกรณีศึกษาชุมชนประมงพื้นบ้านบ้านแหลมมะขามตำบลเขาไม้แก้ว อำเภอสทิงพระจังหวัดตรัง”พบว่าชุมชนมีการเรียนรู้ทั้งจากประสบการณ์ภายในและภายนอกชุมชนมีการสั่งสมและการถ่ายทอดความรู้ตลอดจนประยุกต์ใช้ความรู้ให้เหมาะสมกับสถานการณ์ต่างๆที่เกิดขึ้นและชุมชนมีการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการแก้ไขปัญหาในการจัดการทรัพยากรชายฝั่งของชุมชนเพื่อให้เกิดความยั่งยืนต่อไป

การเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นชุมชนคลองยี่รัต ชาวบ้านที่อาศัยอยู่ในชุมชนคลองยี่รัตส่วนใหญ่แล้วยังคงมีวิถีชีวิตที่ไม่เปลี่ยนแปลงไปจากเดิมโดยยังคงรักษาเอกลักษณ์ด้านวิถีชีวิตชุมชนชายฝั่งทะเลไว้ได้เป็นอย่างดีด้วยการประกอบอาชีพหลักคือการทำประมงและการแปรรูปอาหารทะเลและยังคงสามารถรักษาไว้ซึ่งความเชื่อใน 2 ลักษณะคือความเชื่อด้านการประกอบอาชีพประมงได้แก่การบูชาแม่ย่านางเรือและความเชื่อด้านความรักได้แก่การบูชาเจ้าแม่สามมุขในส่วนของภูมิปัญญาท้องถิ่นยังคงมีภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ไม่เปลี่ยนแปลงไปจากเดิมใน 1 ลักษณะนั่นคือภูมิปัญญาเกี่ยวกับการประกอบอาชีพที่ชาวบ้านในชุมชนมีวิถีชีวิต

เคียงคู่กับทะเลแต่จะเปลี่ยนแปลงไปจากเดิมไปอีก 2 ลักษณะได้แก่ภูมิปัญญาในการประกอบอาหารหรือการแปรรูปอาหารและภูมิปัญญาท้องถิ่นเกี่ยวกับเครื่องมือทำประมงเพื่อให้เกิดความเหมาะสมและสอดคล้องกับบริบทชุมชนที่เปลี่ยนแปลงไป สอดคล้องกับงานวิจัยของสรวิศาเวชพฤติ(2542:42)ได้ทำการศึกษาเรื่อง“เอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมการติดต่อทางวัฒนธรรมและกระบวนการผสมผสานทางวัฒนธรรมในชุมชนมอญ”โดยศึกษาถึงปัจจัยภายในและภายนอกที่มีผลต่อการรักษาเอกลักษณ์และการสูญเสียเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมของมอญในอำเภอพระประแดงพบว่าเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมของมอญนับวันจะลดลงไปเนื่องจากกระแสโลกาภิวัตน์

รูปแบบการถ่ายทอดวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นชุมชนคลองยี่รัตมี 2 ลักษณะคือการบอกเล่าจากบรรพบุรุษแบบปากต่อปากหรือที่เรียกว่า“มุขปาถะ”และการเรียนรู้ด้วยตนเองจากการลงมือปฏิบัติจนเกิดความชำนาญ

สอดคล้องกับงานวิจัยของกมลพรสงมี(2543:53)ได้ทำการศึกษาเรื่อง“การถ่ายทอดความรู้ในการใช้สมุนไพรที่มีผลต่อการอนุรักษ์ความหลากหลายทางชีวภาพและการพึ่งตนเอง”พบว่าในชุมชนดังกล่าวมีวิถีชีวิตและความเป็นอยู่ที่เรียบง่ายมีการช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกันมีการถ่ายทอดความรู้สืบทอดกันมาจากบรรพบุรุษในการใช้สมุนไพรที่มีหมอบ้านเป็นผู้สืบทอดต่อกันจากบรรพบุรุษสู่ชุมชนโดยผ่านทางครอบครัวไปยังเครือข่าย

ข้อเสนอแนะ

จากผลการศึกษาผู้วิจัยมีความเห็นว่าภูมิปัญญาท้องถิ่นในบางเรื่องได้เริ่มสูญหายไปจากชุมชน หรือในบางเรื่องจะมีผู้รู้่น้อยมาก ดังนั้นองค์กรหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรให้การสนับสนุนส่งเสริม เพื่อให้เกิดการสืบทอดและอนุรักษ์ภูมิปัญญาดังกล่าวให้คงอยู่วัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นชุมชนคลองยี่รัตสืบทอดไป เช่น การเปิดเป็นศูนย์การเรียนรู้ชุมชน ตลอดจนรวบรวมองค์ความรู้เหล่านี้ไว้เป็นลายลักษณ์อักษร เช่น หนังสือ ตำรา เพื่อจะได้เป็นประโยชน์ต่อชุมชนท้องถิ่นตลอดจนผู้ที่ต้องการศึกษาต่อไป

กิตติกรรมประกาศ

ผู้วิจัยขอขอบพระคุณนายกเทศมนตรีเทศบาลเมืองบ้านสวน รวมถึงชาวบ้านชุมชนคลองยี่รัต ตำบลบ้านสวน อำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี ที่ให้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์ต่อความสำเร็จของงานวิจัยชิ้นนี้ และขอขอบพระคุณคณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยศิลปากร ที่ให้การสนับสนุนเวลาและงบประมาณในการนำเสนอผลงานวิจัยครั้งนี้

เอกสารอ้างอิง

กมลพร สงมี. (2543). การถ่ายทอดความรู้ในการใช้สมุนไพรที่มีผลต่อการอนุรักษ์ความหลากหลายทางชีวภาพ และการพึ่งตนเอง. การค้นคว้าแบบอิสระศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการมนุษย์กับสิ่งแวดล้อม. เชียงใหม่: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. ค ณ พ ศ ดั ว ง ค ง.(2551)ความเชื่อเกี่ยวกับพระคเณศในมหาวิทยาลัยศิลปากร วิทยาเขตสารสนเทศเพชรบุรี. เพชรบุรี: สาขาวิชาการจัดการชุมชน คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยศิลปากร.

มนัสศิริ ฐกรักษ์.(2543). **ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการทำประมงเพื่อการอนุรักษ์ทรัพยากรชายฝั่ง**
กรณีศึกษา ชุมชนประมงพื้นบ้าน บ้านแหลมมะขาม ตำบลเขาไม้แก้ว อำเภอสีดา จังหวัดตรัง.
เชียงใหม่: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

สรุชชาเวชพฤติ.(2542).**เอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมการติดต่อทางวัฒนธรรมและกระบวนการ**
ผสมผสานทางวัฒนธรรมในชุมชนมอญและการผสมผสานทางวัฒนธรรมในชุมชนมอญ.
กรุงเทพมหานคร: ภาควิชาสังคมวิทยา
และมานุษยวิทยา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สุธิรา ชัยรักษา.(2517). **วิถีชีวิตของครัวเรือนประมงพื้นบ้าน.** กรุงเทพมหานคร:มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.